

UNELE CONSIDERENTE CALITATIVE PRIVIND CRIZA FINANCIARĂ ȘI IMPACTUL ACESTEIA

---

dr. Napoleon POP*

CELE MAI IMPORTANTE CAUZE ALE CRIZEI

Aproape de încheierea mandatului fostului președinte al FED, Alan Greenspan, era deja în desfășurare o dezbatere între analiștii economici privind fenomenul de umflare a pieței imobiliare din SUA în raport cu reticiența responsabililor de politică monetară în a acționa înainte ca balonul valorilor exagerate să explodeze. Pe scurt, miza dezbaterii era timpul optim al acțiunii de a curma exacerbarea, la imediată observare a fenomenului de “bubble” din piață sau după spargerea acestuia.

Realitatea prezentă – caracterizată inițial eufemistic prin turbulențe financiare devenite o adevărată criză financiară internațională – ne arată că au “învinși” acei responsabili de politică monetară care au considerat că este nevoie, în primul rând, să se spargă balonul și apoi să se aplice măsurile necesare. Acest lucru și criticile opozițiilor nu înseamnă că au dus la tranșarea adevărului, evoluțiile pre-criză fiind mult mai complexe, inclusiv prin obscuritatea unor mecanisme financiare.

Am asistat practic, prin dezbaterea amintită, la cronica unei crize anunțate în care s-a crezut cu greu, iar când s-a întâmplat era deja prea târziu. Târziu, pentru că prăbușirea a fost de anvergură – să

---

* *Cercetător științific I, Director alCentrului de Cercetări Financiare și Monetare “Vctor Slăvescu”, ACADEMIA ROMÂNĂ.*

privim la pierderile uriașe care încă se majorează cu fiecare zi – , viteza de propagare a crizei a depășit imaginația, iar dispersia spațială a acesteia practic nu a ocolit pe nimeni, direct sau indirect.

Compararea actualei crize cu altele anterioare, mai ales cu depresiunea din 1929, rămâne o simplă retorică, ceea ce este relevant fiind uitarea lecțiilor vechi translatate într-o lume globală.

Desigur, nu putem face abstracție de cauza (creditul ipotecar cu risc ridicat) și de locul inițial al deflagrației – economia americană aducând în actualitate devierea de la morala economică liberală și credulitatea adusă la nivel de știință că o economie reală ar putea să suțină o economie financiară de mii de ori mai mare. Dar, dincolo de aceste aprecieri oarecum filosofice, dereglementarea, ca fenomen general american, supravegherea prudentială laxă și departajată pe state, indisciplina financiară, alimentată de o propensiune aproape fără limite față de riscuri, și inovațiile financiare lipsite de transparența necesară sunt numai câteva din cauzele majore ale scânteii care a declanșat criza din economia SUA. Expunerile unilaterale, reciproce, biunivoce, directe, indirecte, de mică și mare anvergură, ca volume sau lanț nesfârșit al rostogolirilor de garanții ale instituțiilor financiare de creditare și investiții, într-o rețea globală a securitizărilor, au făcut restul.

Dacă, din punct de vedere tehnic, criza a stăvilat creditarea din lipsă de lichiditate, a perturbat funcționarea piețelor monetare și valutare, a creat volatilitate în dobânzile interbancare, a bulversat piața materiilor prime, a indus mirări la comportamente atipice de hedging a activelor care au mai rămas valoroase etc, psihologic ea a sădit ,cu o viteză demnă de cu totul alte aprecieri, două din stările umane cele mai grave când se vorbește de bani și de plasarea funcțională a acestora: incertitudinea și neîncrederea.

Iată, cum două stări umane, de mare impact asupra funcționării normale a piețelor financiare, au devenit aproape instantaneu contrapuse altor stări umane euforice – atractivitatea pentru câștiguri prin asumarea de riscuri din ce în ce mai mari. Dar poate ce este cel mai grav este faptul că încrederea celor poate de bună credință a fost înșelată de chiar tehnologia informatică, speranța aproape absolută a încrederii funcționării oricărui sistem, inclusiv a celui financiar.

Întrădevăr, securitizarea creditelor făcută prin instrumente financiare din ce în ce mai complexe, mai greu de explicat și de înțeles pentru mulți – bine cunoscutele derivative financiare –, s-au bucurat din plin de sprijinul binefacerilor IT, iar la baza inovației acestora se pare că au fost chiar economiști și finanțiști de renume.

Criza financiară însă, într-o lume liberal - democratică pledând pentru transparență, a scos la iveală faptul că limitele cunoscute ale piețelor financiare au fost depășite cu zone de o mare opacitate, decurgând fie din ignoranță, fie din marea încredere în derivative, fie din prezentarea acestora ca un panaceu infailibil. Este mai mult decât clar că avem deja dimensiuni ale globalizării și ale inovației adverse echilibrelor stabile, criza relevând în ele vehiculele de propagare greu de stăvilit.

Nu în ultimul rând, cu relevanță pentru unele caracteristici ale crizei financiare, trebuie menționate agențiile de rating. Comportamentul acestora a ajuns să fie scrutat serios pentru calificativele acordate unor instituții financiare, chiar cu puțin timp ca unele dintre ele să ajungă în faliment. Clasele de rating acordate în respectivele situații au intrat sub imperiul dubiului, ridicând întrebări serioase cu privire la metodologia folosită, dar și la onestitatea analiștilor care le-au acordat.

Prin cauze, efecte și prin implicațiile ramificate, actuala criză financiară este în fapt o criză de încredere de amploare, care a cuprins nu numai sistemul financiar - reprezentat de instituții, piețe și actori – ci și pe salvatorii de moment personificați în guverne. Toată lumea privește cu nerăbdare la natura și fondul măsurilor luate de guverne și de băncile centrale, dar speranțele de moment încă sunt năruite de evoluția de zi cu zi a piețelor și burselor, momentele de calmare fiind răsturnate peste noapte de căderi îngrijorătoare. Asistăm încă la alternanța metaforică dintre agonie și extaz, ca reflectare a dimensiunii neîncrederii.

Atât criza, cât și lipsa de încredere au cunoscut, ca de obicei, o viteză de manifestare mare. Ceea ce este sigur, în marea de incertitudine creată de criză, este, conform teoriei și practicii, că redresarea și recâștigarea încrederii au nevoie de timp cu mult mai îndelungat.

Prezentarea a ceea ce am considerat ca principale cauze ale crizei financiare poate fi interpretată ca o luare de poziție critică la adresa unui sistem. Este departe de mine orice gând de incriminare a pieței libere, cu conștiința limitelor acesteia, dar ca cercetător liber nu fac decât să sintetizez percepția unei realități economice, și nu numai, în care trăim cu toții.

Deși europenii consideră că bancherii poartă cea mai mare responsabilitate pentru criza financiară mondială, nu consideră că sistemul capitalist a eșuat, ci a fost supus unor abuzuri, conform unui editorial al Financial Times.

ERA POST GREENSPAN ȘI CRIZA FINANCIARĂ

Aprecierile calitative de ordin general privind cauzele actualei crize financiare nu pot fi, însă, dissociate de conduita unor politici macroeconomice cu efecte globale. În acest context, nu putem face abstracție de moștenirea lui Greenspan în modul în care a condus politica monetară americană.

Anvergura, trecută și de acum, a efectelor politicii monetare americane trebuie apreciată nu numai prin caracterul aproape pur al economiei de piață – SUA fiind cel mai fervent avocat al liberei inițiative, al dereglementării și concurenței –, dar și prin rolul internațional al dolarului american, ca mijloc de plată, monedă de rezervă și refugiu investițional. Ca urmare, politica FED a depășit de mult timp interesul american, iar deciziile FED “emoționează” o lume întreagă, mai ales în prezent, prin așteptările pe care le creează.

Mulți analiști s-au întrebat ce va rămâne din “monumentul Greenspan” după ce va fi fost despuiat de laudele copleșitoare, dar și meritorii ale încheierii unei cariere de succes într-un domeniu sensibil și atât de critic, ca politica monetară. Actor – metodă – obiect, o tripletă care în cazul lui Greenspan poate fi considerat un panou de comandă complet, poate cel mai „râvnit” de un profesionist, meritul lui Greenspan pare să conștie acum mai puțin în rezultate, cât mai ales în gestiunea propriu zisă a politicii monetare în cele mai variate circumstanțe: prăbușirea bursei de valori la numai două luni de la preluarea mandatului, urmată de declinul SUA, din punct de vedere al

creșterii economice, față de Japonia și Europa Occidentală, pentru câțiva ani buni; contribuția la redresarea economiei mondiale după crizele din 1987, 1998, 2000-2001, până la remarcabilele performanțe ale economiei americane, incontestabile până în 2007; scăderea semnificativă a inflației; două din cele mai lungi perioade de expansiune cunoscute în istoria recentă, toate întâmplate în numai 18 ani ai mandatului său.

Prin comparație, cei 18 ani dinaintea „erei” Greenspan au adus patru crize, greu gestionabile, din care două aproape comparabile, ca severitate, cu depresiunea din anii 30.

Dar, tocmai pentru că a trecut prin atâtea provocări, reveriile de după criza financiară reevaluează gestiunea acesteia, în sensul că Greenspan a adus, în prim planul analizelor și poate și al teoriei în materie, nu numai mitul, dar și ceva din miopia politicii monetare.

Ajungând la necesitatea de normalitate și obiectivitate în judecarea politicii monetare americane conduse de Greenspan, retrospectiva rece a acesteia ne conduce la câteva concluzii interesante pentru practică și teorie, confirmând rezultate ale unor studii empirice mai vechi sau incitând la reflecție, alegere și chiar inovație:

- scăderea inflației în SUA (cea denumită „core rate of inflation”) s-a înscris în limitele celei înregistrate de toate țările industrializate din grupul OCDE, confirmând faptul că „**presiunile**” **exercitate de dezinflația globală** a ușurat, până la punct, lupta împotriva inflației a tuturor băncilor centrale;
- asigurarea evoluției fluide a ciclurilor economice, din anii de dinaintea crizei începută în vara lui 2007, a fost o preocupare și un **rezultat comun al tuturor băncilor centrale** ale țărilor dezvoltate. Dar, dacă economia SUA a reușit o creștere mai dinamică decât cea înregistrată de alte țări dezvoltate puternice (cazul Germaniei sau Japoniei), acest lucru se datorează mai puțin FED-ului și politicii monetare, **ci schimbărilor structurale puternice produse în economia americană**;

- potențialul ridicat de creștere a produsului intern brut american este atribuit cu prioritate creșterii populației active, deci creării de locuri de muncă și **flexibilizării mai puternice, în primul rând, a pieței muncii** și apoi a celei de **bunuri și servicii**;
- gap-ul negativ dintre PIB real și cel potențial în cazul SUA a fost mai pronunțat față de restul țărilor OCDE. Dar, în timp ce acestea din urmă au înregistrat mici recesiuni, gradul redus de volatilitate al economiei SUA din ultimele două decenii se datorează dezvoltării masive a sectorului serviciilor, mai puțin expus recesiunii decât producția de bunuri;
- identificarea la timp a pantei de creștere accelerată a productivității muncii și a încorporării la timp a acestui factor în conduita politicii monetare a FED a fost cu adevărat talentul lui Greenspan în anii 90, corelația teoretică dintre productivitatea ridicată a muncii și creșterea economică neinflaționistă fiind cunoscută;
- Greenspan a avut curajul, criticat de altfel de unii dintre adversarii săi, ca prin politica monetară să lase „boom-ul” economic să continue, ducând rata șomajului în SUA la un minim istoric și atrăgând în muncă printre cele mai dezavantajate categorii de șomeri;
- dar această abordare, cu efect benefic pe termen scurt, a implicat costuri pe termen lung ale creșterii excesive a masei monetare, cererea internă majorându-se într-un ritm mai mare decât oferta, cu rezultatul unui deficit de cont curent alarmant;
- ceea ce i se reproșează lui Greenspan este că a lăsat să se producă cele mai mari fenomene de „bubbles” în sectorul imobiliar, dar și la burse, din

istoria SUA, văzute acum de analiști ca efect al lipsei de prudență. S-a confirmat, până la urmă, și din păcate, că lipsa de reacție la timp a lui Greenspan a adus dezechilibre majore pentru economia americană, alături de deficitul de cont curent fiind semnalată rata negativă de economisire.

Ultimele două concluzii au aprins disputele la care am făcut referire, punându-l pe Greenspan să explice dilema. El a încercat să-și argumenteze modul de conduită al politicii monetare, la momentul de ignorare a celor două fenomene de „bubbles”, prin trei considerente: (i) politica monetară trebuie să fie focalizată pe controlul inflației și asigurarea potențialului de creștere economică; (ii) niciodată nu se știe dacă identificarea unui „bubbles” este exact ceea ce se crede că este; (iii) efectul dobânzilor este suficient de brutal asupra economiei, acționează ca un baros în toată structura acesteia, deci și la bursă și pe piața imobiliară, lucru valabil pentru economiile de piață mature.

După opinia lui Greenspan, este de presupus că o creștere adecvată a ratei dobânzii de politică monetară concentrată pe controlul inflației s-ar putea să nu aibă un efect suficient (imediat și asupra bursei, de exemplu), dar este aproape sigur că o creștere exagerată a ratei dobânzii de politică monetară, prin care să se stăvilească fenomene de tip „bubbles”, ar putea cauza o recesiune, care nu poate fi pusă exclusiv în „responsabilitatea” unei bănci centrale.

Ca urmare, Greenspan a opinat că este mai bine să se lase ca fenomenele de tip „bubbles”, fie de la bursă, fie de pe piața imobiliară, să se manifeste („explodeze”) și apoi politica monetară să fie puțin relaxată pentru o resorbție „soft” a șocului. Iată că acest argument, chiar după manifestarea crizei financiare, a fost preluat de FED și sub președinția lui Ben Bernanke, care a procedat cu relaxarea politicii monetare, prin reducerea dobânzii de referință și de refinanțare a băncilor comerciale.

Opozanții lui Greenspan au un răspuns bine argumentat la fiecare din cele trei considerente tratate mai sus. În primul rând, sarcina unei bănci centrale este de a preveni inflația fără să prejudicieze

stabilitatea financiară. La o inflație mică, manevra de dobândă ,aflată și ea la un nivel mic, încurajează asumarea de riscuri pe piețele financiare, iar excesul de lichiditate se poate difuza mai mult asupra valorii activelor, decât asupra inflației în sensul ei tradițional.

În al doilea rând, o creștere nesustenabilă a valorii acțiunilor la bursă sau a activelor pe piața imobiliară este observabilă când aceasta este complet deconectată de la factorii fundamentali, existând indicatori care să arate cererea în exces pentru credite, important fiind să se urmărească ce se achiziționează cu aceste credite.

În al treilea rând, fiind cunoscut efectul modificării dobânzii de politică monetară asupra ansamblului economiei, apariția fenomenelor de tip „bubbles” ar trebui să aducă un increment (bine determinat pe bază de modele) puțin peste dobânda decisă în ceea ce privește inflația, tocmai pentru a le preveni pe acestea din urmă. După opinia acestor opozanți, Banca Angliei, Banca de Rezerve a Australiei și Banca Noii Zeelande au făcut în mod curent acest lucru, acționând cu dobânzi care sunt ceva mai mari decât ar justifica numai inflația, tocmai pentru a ține sub control și alte piețe decât cea monetară.

EVOLUȚIE ȘI IMPACT AL CRIZEI FINANCIARE

Criza creditelor ipotecare cu risc ridicat care s-a declanșat în SUA, în luna august 2007, este în deplină desfășurare din punct de vedere al consecințelor asupra economiei americane și cu un efect de contaminare și dispersie pronunțat asupra altor regiuni. Sfârșitul ei este încă imprevizibil, deși măsurile conjugate ale mai multor bănci centrale puternice, printre care FED, BCE și băncile centrale ale țărilor membre al UE, Banca Canadei, Banca Japoniei și Banca Noii Zeelande, de a se asigura lichiditatea necesară sistemului bancar se presupune că ar avea efectele necesare detensionării piețelor financiare, dar departe încă de a restabili încrederea.

Întrebarea multor analiști de ce această criză s-a declanșat în cea mai mare și puternică economie din lume are un răspuns relativ simplu: plusarea riscului din partea unor instituții de credit specializate în domeniul ipotecar, pe fondul percepției de evoluție normală la un orizont pe termen mediu, în contextul unui sistem de supraveghere

specific american (divizat regional și din punct de vedere al procedurilor), care și-a dovedit slăbiciunile.

Brusc, „lubrifianțul” piețelor financiare și al economiilor, prima cea americană și apoi cele contaminate prin sistemul expunerilor propriilor instituții financiare față de cele americane, a început să dispară, semănând într-o primă etapă o lipsă de încredere a băncilor între ele, nefiind evidentă situația precară a unora în comparație cu a altora. Efectul imediat a fost creșterea nivelului și volatilității dobânzilor pe piața interbancară la împrumuturile pentru lichidități overnight, banii devenind scumpi și imprevizibil de găsit.

Paul Krugman, comentator la The New York Times și profesor de economie la Universitatea din Princeton, amintește că subminarea încrederii s-a datorat și faptului că în contextul evidenței crizei nimeni nu mai știa „unde sunt îngropate reziduurile financiare toxice”, o sintagmă care atrage atenția, dar face și vogă. Krugman țintește proliferarea „inovației financiare”, a instrumentelor financiare complexe, cu nume ciudate (CDO, SIV, RMBS, ABCP etc), agresiv promovate și vândute ca mijloace de dispersare, acoperire și asigurare a riscurilor. Fără să fie condamnate în totalitate, este evident că unele dintre aceste inovații financiare au făcut uz de credulitatea unor investitori tentați să riște mai mult.

Curios rămâne faptul că, în mediul celei mai libere economii de piață, criza creditelor imobiliare cu risc ridicat, dar cu preemțiune față de orice alte plăți, tocmai datorită derivatelor financiare a pus la îndoială, de data aceasta, ideologia autorității publice că piața are întotdeauna dreptate, achiesând la necesitatea unei intervenții administrative, inclusiv la recomandarea președintelui Bush, sub influența posibilelor consecințe sociale pentru o categorie de debitori.

Implicarea autorităților monetare din SUA și Europa a luat atât calea normală de a crea facilități de asigurare a lichidității pe piețele financiare prin politica dobânzilor, dar și pe cea a măsurilor de preluare/naționalizare a unor instituții financiare cu poziții sistemice, atrăgând în egală măsură aprobarea și dezaprobarea. Persistă însă întrebarea când vor ieși la suprafață toate „deșeurile financiare toxice”, întrucât se observă că orice nouă facilitate, indiferent de caracterul ei, de piață sau administrativ, scoate la iveală noi pierderi

consistente. Între timp apar noi întrebări, astfel încât asanarea crizei să restabilească fluxul de credite pentru investițiile viabile, în contextul chestionării aspectelor pe care ar trebui puse accentele din punct de vedere al obiectivelor prioritare ale băncilor centrale prin politicile lor monetare.

Predicția optimistă a președintelui FMI, Rodrigo Rato, făcută într-o prezentare în luna septembrie 2007, nu s-a adeverit din punct de vedere al vitezei de stabilizare a piețelor financiare, dar este sigur că implicațiile asupra economiei globale sunt încă în extindere. Să nu uităm variabilitatea în ajustarea prognozelor, de regulă în jos, a creșterii economice globale sau în SUA și UE, datorită creșterii prudențialității în acordarea de credite, deși dobânzile de referință ale unor bănci centrale au fost diminuate deja. Rato pledează, de altfel, pentru creșterea standardelor de prudențialitate, în fața vulnerabilităților pe care piața financiară le expune prin propria ei dezvoltare tehnologică și a instrumentelor sale, reglementate ulterior insuficient și cu întârziere.

Țările emergente din Europa Centrală și de Est resimt în mod diferit și chiar șocant criza financiară, unele solicitând deja intervenția FMI ca urmare a drenării resurselor financiare și deprecierei cursurilor de schimb, inclusiv ca urmare a unor atacuri speculative.

Implicațiile pe mișcarea cursurilor de schimb din aceste țări, prin modificarea intereselor investitorilor în raport cu localizarea geografică, a monedei și a volumelor expunerilor acestora sunt mai mult decât vizibile, mizându-se și pe vulnerabilitatea conferită de unele fundamentale cum sunt nivelul deficitului bugetar și al deficitului de cont curent și posibilitățile reale de finanțare ale acestora. Volatilitatea de curs îndeamnă la speculații inclusiv pe rezidenți, dar unii încearcă să acumuleze din timp valuta pentru plăți viitoare, dacă există sentimentul unei posibile depreciere mai îndelungate, care să scape ochiului atent al băncilor centrale în cauză.

Este evident că parametrii oricărei evaluări de impact a crizei financiare la acest moment, structurate pe canalele directe și indirecte de transmisie în planul economiilor naționale și de propagare în economia globală, trebuie să țină cont de faptul că suntem încă în plină evoluție a turbulențelor crizei, dar cred că metodologia de analiză a lor trebuie să ne preocupe.

PRESUPUSE REMEDII

Ne aflăm, în prezent, în plin timp al măsurilor de asanare a crizei financiare, ale căror efecte rămân contradictorii, insuficiente, chiar inconsistente, dar chiar și așa dominate de speranța restabilizării sistemului financiar global, însă fără un orizont de timp clar.

Remediile puse în aplicare ne îndeamnă să evocăm din concluziile lui Willem H. Buiters, profesor universitar, printre altele la European Institute, London School of Political Science și Universiteit van Amsterdam, la lecțiile sale susținute pe tema crizei actuale.

Prima concluzie este că și atunci când toate măsurile posibile au fost luate, inclusiv ținând cont de lecțiile foarte amare ale trecutului, nu vom ajunge la un **sistem lipsit de momente de instabilitate sistemică**, în care instituțiile de credit să nu falimenteze.

A doua concluzie, capitalismul, fundamentat pe proprietatea privată și descentralizarea deciziei, este un sistem și ciclic și rapace, fără posibilitatea oricărei forme instituționale care să-i elimine complet “perioadele” de comportament exploziv/expansiv, fie în valoarea activelor imobiliare, fie pe piețele financiare. Umanitatea a încercat să elimine excesele capitalismului și s-a ajuns la economiile cu planificare centralizată a căror soartă este cunoscută (aici și Hayek și Keynes au avut dreptate!).

A treia concluzie, reglementarea este chemată să atenueze cât mai mult din excesele unei economii de piață descentralizate și capitaliste, dar – atenție – “fără să omoare gășca care face ouă de aur”.

Buiters, preocupat major de efectele crizei asupra economiei Marii Britanii, susține că pendularea între de-reglementare și auto-reglementare trebuie să înceteze în excese, ceea ce reclamă ca, în situația produsă de actuala criză, reglementarea rațională a piețelor financiare la nivelul UE (probabil unitară – n.n.) ar fi un pas important. Poate după un astfel de pas, “intergubernamental”, înțeles ca o formă de cooperare între reglementatorii și autoritățile fiscale de la nivel național (sau poate supranațional), va trebui să preia frânele și să observe în ce măsură o escaladare continuă a reglementării nu va

discredita globalizarea financiară și, implicit, beneficiile și provocările benefice ale integrării/globalizării.

Fără îndoială că actuala criză are nevoie de remedii devenite urgente, dar soliditatea lor în timp, într-o lume în continuă mișcare și globalizată, poate aduce mereu alte surprize, care au nevoie de lecții din păcate necunoscute. O orientare a dezbaterii pe efectele unor simulări de remedii la actuala criză, în laboratoarele de cercetare economică, ar fi benefică cu cât ar putea fi axată și pe o viziune transformatoare.

Soluțiile de pompare de bani reali în sistemul financiar, indiferent pe ce cale – cea normală a asigurării lichidității de către banca centrală prin facilitatea de creditor de ultimă instanță asigurându-i rolul de stabilizator al pieței monetare sau sub forma administrativă a planurilor de salvare finanțate de bani publici –, au darul de a opera cu efectele crizei financiare cu rezultate pe termen mediu și lung discutabile. Ce facem însă cu tratarea cauzelor?

Din acest punct de vedere, opinia generală este că trebuie să se revină la dimensiunea optimă de reglementare și intervenție a statului, nu cu schimbarea sistemului de piață, ci cu conservarea virtuților acestuia susținute de regimul proprietății: libera inițiativă; competitivitatea; concurența loială; regulile stricte ale ajutorului de stat; protecția consumatorului.

Dincolo de remediile tehnice atacând efectele crizei, asistăm deja la propagarea unor idei privind schimbările de altă natură pe care le pot aduce lecția cauzelor declanșării crizei și, ulterior, încercările de asanare a acesteia.

Implicațiile politice, geopolitice și chiar geostrategice într-o lume globalizată trezesc interes real pentru cei pasionați de viziuni societale pe termen lung. Personal sunt convins că abordarea impactului crizei prin implicațiile a căror natură a fost mai sus menționată este absolut necesară din punct de vedere al scenariilor evoluțiilor planetare și a viitorului loc al acestei țări.

Caracteristicile de propagare a crizei într-o lume globalizată, împărtășind tot mai mult aceleași valori asociate la ceea ce ar trebui

să fie un sistem financiar internațional, respectiv de uniformizare a progresului economic și tehnologic în lume, cel puțin la media mondială și nu la nivelul manifestării acestuia, de îndepărtare de la sărăcia încă endemică în unele regiuni și de iluminare a speranței într-o viață civilizată, mă determină să afirm că, în lupta asanării acestei crize – criza fiind semnalul necesității însănătoșirii organismului global – ,nu trebuie să găsim nici învingători, nici învinși, ci succesul. De ce? Pentru că în primul caz ar fi vorba fie de unii, fie de alții, în timp ce succesul este necesar tuturor.